

Rapport

Avskaffandet av utökad mönstring: Jägartjänst

Plikrådet

Enligt förordning 2017:1249 utgör Plikrådet det centrala medinflytandeorganet för totalförsvarspliktiga under grundutbildning. Plikrådet består av fem värnpliktiga som väljs på den årliga Värnpliktskongressen och företräder samtliga värnpliktiga samt bedriver intresse- och rättighetsbevakning för deras räkning. En viktig del av Plikrådets arbete är att samla in, sammanställa och föra vidare värnpliktigas ståndpunkter i frågor som rör utbildningsförhållanden och utbildningens kvalitet.

Rapporten

I rapporten redovisas Plikrådets samlade bild av frågan om utökad mönstring för jägartjänst, mot bakgrund av beslutet att avskaffa den. Underlaget bygger på inkomna synpunkter, öppna brev från värnpliktiga vid K 3 Livregementets husarer och K 4 Norrlands dragonregemente, samt dialog mellan Plikrådet och berörda värnpliktiga.

Rapporten syftar till att synliggöra vilka funktioner den utökade mönstringen har fyllt, hur den har uppfattats av de värnpliktiga som genomgått den, vilka konsekvenser ett avskaffande kan få samt vilka behov som bör beaktas i eventuella ersättningslösningar.

Referenser

Ö2026/0211:1 Plikt- och provningsverkets beredning avseende utökad mönstring

Ö2026/0211:2 Plikt- och provningsverkets beslut avseende utökad mönstring Ö2026/0211:2

FM2026-9619:1 Försvarsmaktens yttrande om GD Plikt-och provningsverkets beslut om utökad mönstring

Innehåll

Rapport.....	1
Avskaffandet av utökad mönstring: Jägartjänst.....	1
Plikträdet.....	1
Rapporten.....	1
Referenser.....	1
Bakgrund.....	3
Utökad mönstrings funktion.....	4
Värnpliktigas perspektiv.....	4
Informationshelg och andra ersättningslösningar.....	5
Risker vid avskaffandet av UM.....	5
Pliktrådets slutsatser.....	6
Pliktrådets förslag.....	6
Öppet brev K 3 Livregementets husarer.....	8
Öppet brev K 4 Norrlands dragonregemente.....	9
.....	10
Avslutning.....	11

Bakgrund

Plikt- och provningsverket har, efter en genomförd beredning av processen för utökad mönstring, tillsammans med Försvarsstaben fattat beslut om att förändra vilka grundutbildningsbefattningar som föregås av utökad mönstring (UM). Beslutet innebär att UM för jägartjänst inte längre ska genomföras i nuvarande form.

Beredningen har utgått från hur UM genomförs idag, vilka rättsliga förutsättningar som gäller enligt lagen om totalförsvarsplikt samt vilka moment som bedömts vara nödvändiga, likformiga, mätbara och vetenskapligt underbyggda i ett urvalssammanhang. Beredningen konstaterar att delar av den nuvarande processen inte uppfyller dessa krav. För jägarbefattningar innebär beslutet att UM för norrlandsjägare, flygbasjägare, jägare och underrättelsetjänst inte ska genomföras från och med mönstringen av årskullen födda 2008.

Efter beslutet har värnpliktiga vid K 3 Livregementets husarer och K 4 Norrlands dragonregemente inkommit med skrivelser där de motsätter sig avskaffandet av UM för jägartjänst. De framhåller att UM har fungerat som ett lämpligt urvalsinstrument, samtidigt som det utgjort en central del av förberedelsen inför utbildningen.

De värnpliktiga beskriver att UM ger en konkret och realistisk bild av tjänstens krav, förbandets miljö och den belastning som väntar vid inryck. De lyfter även att UM bidrar till bättre fysisk och mental förberedelse samt ökad förståelse för utbildningens krav. Vid K 4 Norrlands dragonregemente betonas att UM skapar förutsättningar för individuell förberedelse. Vid K 3 Livregementets husarer framhålls att UM innebär en tydlig prövning av individens förmåga i en miljö nära den faktiska utbildningen.

Skrivelserna ger en samlad bild av att UM fyller flera funktioner samtidigt, förberedelse, prövning och tidig identifiering av brister, inklusive att avskilja individer som inte bedöms uppfylla tjänstens krav. Denna kombination beskrivs som avgörande för att skapa rätt förutsättningar inför utbildningsstart.

Vidare framhålls att ett avskaffande av UM innebär att prövning och identifiering av brister i större utsträckning förskjuts till den inledande delen av grundutbildningen. Detta riskerar att försämra utbildningsförutsättningarna, öka risken för skador och leda till fler avbrott.

Mot denna bakgrund redovisar rapporten de värnpliktigas perspektiv samt vilka konsekvenser ett avskaffande kan få för jägartjänsten och utbildningens genomförande.

Pliktrådet understryker därför att beslutet ska följas upp och att eventuella ersättningslösningar ska utformas så att de fyller samma funktioner som UM.

Utökad mönstrings funktion

Utökad mönstring (UM) har fyllt en tydlig funktion i processen inför jägartjänst. Av beredningen framgår att UM har utgjort ett komplement till den ordinarie mönstringen för befattningar där ytterligare moment bedömts nödvändiga för att pröva den mönstrandets förutsättningar. Samtidigt visar de värnpliktigas skrivelser att UM i praktiken har haft en bredare funktion än ett enbart formellt urvalsmoment.

För de värnpliktiga har UM inneburit ett första konkret möte med jägartjänstens verklighet. Genom UM har de fått en tydlig bild av utbildningens krav, förbandets miljö och den fysiska belastningen som präglar tjänsten. Detta har gett individen bättre förutsättningar att förstå vad utbildningen kräver och att förbereda sig inför inryck.

UM har också haft en tydlig förberedande funktion. Genom tester, återkoppling och tidig kontakt med Försvarshälsan har individen fått underlag för att bedöma sina egna förutsättningar och vad som behöver utvecklas före utbildningsstart. Därutöver har UM haft en prövande funktion. Vid båda förbanden har moment använts för att pröva och avskilja individer som inte bedömts uppfylla tjänstens krav, även om genomförandet i delar har skilt sig åt mellan K 3 och K 4.

Plikträdet konstaterar att UM därmed har fyllt flera funktioner samtidigt, introduktion, förberedelse, prövning och tidig identifiering av brister. Det är denna samlade funktion som behöver beaktas i den fortsatta hanteringen av frågan.

Värnpliktigas perspektiv

De värnpliktigas beskrivningar av UM skiljer sig i viss mån i genomförande mellan utökad mönstring jägare respektive norrlandsjägare vid K 3 Livregementets husarer och K 4 Norrlands dragonregemente, men den övergripande bilden är densamma. Vid K 4 beskrivs UM som ett förberedande och informativt moment med fokus på att skapa rätt förutsättningar inför utbildningen. Vid K 3 beskrivs UM som en tydlig prövning av individens förmåga inför den kommande tjänsten. Skillnaden ligger i genomförandet och likheten i den grundläggande funktionen.

En central del i de värnpliktigas beskrivningar är Försvarshälsans roll. Genom tidig insyn i individens prestation och fysiska förutsättningar har riskfaktorer, begränsningar och behov av anpassning kunnat identifieras före utbildningsstart. Det har skapat bättre förutsättningar för ett förebyggande arbete. UM har därmed inte prövat om individen uppfyller tjänstens krav, samt gett bättre förutsättningar att möta dem.

Plikrådet konstaterar att denna del av UM har direkt betydelse för individens hälsa och utbildningens genomförande. När behov identifieras före inryck ökar möjligheten för det preventiva arbetet i att förebygga belastningsskador och minska avbrott under utbildningen.

Informationshelg och andra ersättningslösningar

Efter beslutet har det förts fram att en informationshelg eller liknande upplägg skulle kunna ersätta UM. De värnpliktiga beskriver att vissa delar av UM kan överföras till ett sådant koncept, möjligheten att besöka förbandet, ta del av information om tjänsten och i någon mån möta utbildningsmiljön före inryck.

Samtidigt framhålls att en informationshelg inte motsvarar UM i funktion. Den avgörande skillnaden är att en informationshelg som utgångspunkt är frivillig, medan UM varit en del av processen inför inskrivning till jägartjänst. Detta påverkar deltagandet och därmed också effekten. Ett frivilligt upplägg ger inte samma förutsättningar att skapa en gemensam och likformig förberedelse inför utbildningsstart.

De värnpliktiga beskriver också att behovet inte handlar om information i sig, utan om ett strukturerat moment som ger realism, tydlighet, fysisk kartläggning och medicinsk insyn. Plikrådet konstaterar därför att en eventuell ersättning måste bedömas utifrån vilka funktioner den fyller. En lösning som endast erbjuder information ersätter inte den funktion som UM har haft.

Risker vid avskaffandet av UM

Plikrådet ser flera risker med att avskaffa UM för jägartjänst utan att dess funktioner ersätts. Den mest tydliga är att prövning, avskrivning och identifiering av brister i större utsträckning flyttas från tiden före inryck till den tidiga delen av grundutbildningen. Det innebär att problem som tidigare kunnat upptäckas och hanteras före utbildningsstart istället riskerar att uppstå när belastningen redan är hög.

När skillnaden mellan individens faktiska förutsättningar och tjänstens krav blir tydlig först under utbildningen ökar risken för avbrott, skador och ojämn förberedelsenivå mellan de inryckande. Det påverkar i sin tur förbandets möjlighet att bedriva utbildning med jämn belastning och tydlig progression.

Av beredningen framgår att andelen avbrott under grundutbildning generellt har minskat de senaste åren och att sambandet mellan UM och avbrott inte kan fastställas entydigt. Samtidigt visar beredningen att avbrott inom jägartjänst till stor del är kopplade till

medicinska skäl, tillfälligt nedsatt prestationsförmåga och belastningsskador. Vid K 3 avbröt under GU 24 sex av 146 värnpliktiga sin utbildning, varav fyra på grund av medicinska skäl eller tillfälligt nedsatt fysisk prestationsförmåga. Vid K 4 avbröt under samma utbildningsår 21 av 214 värnpliktiga, varav 15 på grund av medicinska skäl. I flera fall rörde det sig om belastningsskador eller andra sårbarheter som inte identifierats före utbildningsstart.

Beredningen visar också att andelen avbrott av medicinska skäl var högre vid K 4 under GU 20, då UM inte genomfördes, än under GU 24, då UM genomfördes. Samtidigt går det inte att dra en säker slutsats om orsakerna, eftersom avbrott också påverkas av utbildningsupplägg och genomförande. Pliktrådet konstaterar att detta inte minskar betydelsen av tidig identifiering och individuell förberedelse. Tvärtom visar det att dessa frågor måste hanteras tydligt även om processen förändras.

Konsekvenserna av ett avskaffande behöver inte bli fullt synliga omedelbart. Pliktrådet ser en risk att effekterna istället blir mer påtagliga över tid, särskilt om värnpliktsvolymerna ökar samtidigt som utbildningsorganisationen tar emot värnpliktiga med mer varierande förberedelsenivå.

Pliktrådets slutsatser

Pliktrådets samlade slutsats är att utökad mönstring för jägartjänst har fyllt flera funktioner som sammantaget haft betydelse för både individen och förbandet.

Pliktrådet bedömer att ett avskaffande av UM innebär att delar av den prövning och förberedelse som tidigare skett före inryck istället flyttas till utbildningens inledande skede. Det försämrar utbildningsförutsättningarna och försvagar det skadeförebyggande arbetet. Därmed blir frågan om ersättningslösningar avgörande.

Pliktrådets förslag

Pliktrådet föreslår att Försvarsmakten och Plikt- och prövningsverket följer upp beslutet om avskaffandet av UM genom en strukturerad utvärdering inom två till tre år. En sådan uppföljning bör omfatta avbrott, belastningsskador, skillnader i förberedelsenivå, omplaceringar och förbandens erfarenheter av utbildningsstarten.

Pliktrådet föreslår vidare att eventuella ersättningslösningar utformas så att de fyller de funktioner som UM tidigare haft. Det innebär att en ersättning behöver ge en realistisk introduktion till tjänsten, möjliggöra fysisk kartläggning och ge utrymme för tidig medicinsk

och fysioterapeutisk bedömning. Försvarshälsans tidiga roll bör därför säkerställas även framgent.

Om frivilliga ersättningsmoment införs bör dessa följas upp särskilt vad gäller deltagande och effekt. Ett lågt deltagande innebär att centrala delar av den tidiga förberedelsen går förlorade.

Plikträdet föreslår slutligen att värnpliktigas erfarenheter från K 3 Livregementets husarer och K 4 Norrlands dragonregemente tas tillvara i det fortsatta arbetet. De som genomgått UM har praktisk erfarenhet av vilka funktioner som haft betydelse inför utbildningsstart. Den kunskapen bör användas i den fortsatta utvecklingen av processen.

Öppet brev till Överbefälhavaren

Till Överbefälhavaren,
general Michael Claesson

För oss som valt att söka jägartjänst vid Kungliga Livregementets Husarer, K3, är uppgiften mer än bara en utbildning. Det är ett medvetet val att sträva mot ett av Försvarsmaktens mest ansedda och krävande utbildningstecken.

Vi skriver därför till er med anledning av beslutet att avskaffa den utökade mönstringen för jägartjänst.

Den utökade mönstringen har under lång tid fungerat som ett viktigt verktyg för att säkerställa att rätt individer antas till en av Försvarsmaktens mest krävande utbildningar. Genom att pröva fysisk uthållighet, mental robusthet och samarbetsförmåga i realistiska moment har urvalsprocessen i högre grad motsvarat tjänstens faktiska krav.

Erfarenheten visar också att denna process haft tydliga resultat. Andelen som tvingats avbryta utbildningen har minskat kraftigt över tid, från omkring 25 procent till cirka 7 procent. Detta tyder på att den mer omfattande selektionen bidrar till att rätt kandidater antas från början, vilket i sin tur sparar resurser och stärker förbandens långsiktiga operativa förmåga.

Samtidigt innebär avhopp under påbörjad utbildning en särskild förlust för försvarsmakten. De som tvingas avbryta utbildningen har, till skillnad från dem som prövas under utökad mönstring, inte möjlighet att omplaceras till andra värnpliktsbefattningar. Konsekvensen blir att dessa individer helt faller bort ur utbildningssystemet, vilket i praktiken innebär färre utbildade värnpliktiga och därmed färre personer som kan tillföras krigsorganisationen.

Mot denna bakgrund är vi oroad över vilka konsekvenser ett borttagande av den utökade mönstringen kan få. En urvalsprocess som i mindre utsträckning speglar tjänstens krav riskerar att leda till fler avhopp, ökade utbildningskostnader och sämre kontinuitet i förbanden.

Utöver denna effekt på urvalet har den utökade mönstringen även haft ett tydligt värde för oss som senare påbörjat utbildningen. Den miljö som skapades, där befäl kunde pressa oss och ställa höga krav under kontrollerade former, gav oss möjlighet att pröva vår egen motivation och inställning innan utbildningen började på allvar. För många av oss blev dessa dagar första gången vi på allvar fick pröva vår motivation under press.

När vi senare ryckte in upplevdes den första perioden av utbildningen som mer hanterbar. Vi hade redan fått känna på tempot, kraven och den kultur som präglar utbildningen. Det gjorde att vi kom till förbandet med en mer realistisk bild av tjänsten och med rätt inställning från början.

Vi har valt att söka en utbildning där kraven är höga och där uppgiften kräver både uthållighet, ansvar och förmåga att verka under press. Just därför anser vi att urvalsprocessen bör fortsätta spegla dessa krav.

Vår ambition med detta brev är inte att ifrågasätta ledningens ansvar att utveckla organisationen, utan att bidra med våra erfarenheter och perspektiv från den utbildning som vi själva genomför.

Den utökade mönstringen har enligt vår erfarenhet varit ett viktigt verktyg för detta, och vi hoppas därför att beslutet kan omprövas eller utvecklas så att dess funktion bevaras, både för den enskilde soldaten och för krigsorganisationen.

Med respekt,

Undertecknat av samtliga jägaruttagna soldater vid utbildningsskvadronerna för 31. Jägarbataljon och 32. Underrättelsebataljon vid Kungliga Livregementets Husarer, K3

ÖPPET BREV TILL ÖVERBEFÄLHAVAREN

**Till Överbefälhavaren,
general Michael Claesson**

I den miljö vi utbildas för finns inga genvägar. Vår uppgift löses i små enheter, under svåra förhållanden, ofta djupt bakom en motståndares linjer. Där är varje individ avgörande. Där prövas inte bara förmåga, utan även omdöme, uthållighet och ansvar från första stund.

Vi värnpliktiga vid Norrlands dragonregemente, K 4, vill mot denna bakgrund dela vår bild av den pågående diskussionen kring utökad mönstring (UM) för jägartjänst.

Vår utbildning bygger på att rätt individ är på rätt plats. Inte bara över tid, utan från början. Det skapar en kultur präglad av ödmjukhet inför uppgiften, inför varandra och inför de krav som ställs.

Den utökade mönstringen är i detta sammanhang mer än ett urvalssteg. Den ger den enskilde en första, verklighetsnära inblick i tjänsten, i den miljö där den ska genomföras. Samtidigt ger den förbandet möjlighet att möta individen i rätt kontext. Detta gemensamma första steg skapar en tydlighet som följer med in i utbildningen.

Vår erfarenhet är att detta har betydelse.

Om denna funktion förändras ser vi en risk att avståndet mellan individens förutsättningar och utbildningens krav blir mindre tydligt i ett tidigt skede. Prövningen riskerar då att i större utsträckning ske inom ramen för den ordinarie utbildningen, där tempot redan är högt och marginalerna små.

Konsekvenserna är inte nödvändigtvis omedelbara, men de är tydliga. Fler kan komma att avbryta sin utbildning efter att den påbörjats, till följd av en senare förståelse för tjänstens krav, förbandets miljö och den sociala belastning som följer av att verka i små, tätt sammansatta enheter. Den grund som idag påbörjas under UM riskerar därmed att förskjutas.

För individen innebär det en senare prövning. För förbandet innebär det bruten kontinuitet i en verksamhet där sammanhållning är en förutsättning för effekt.

Vi vill också lyfta den mänskliga aspekten. Den miljö vi utbildas i är krävande, både fysiskt och mentalt. När förståelsen för dessa krav etableras tidigt, skapas bättre förutsättningar att möta dem. När den etableras senare, sker prövningen under mer belastade former, vilket kan påverka både upplevelse och i vissa fall hälsa.

Samtidigt vill vi vara tydliga: detta handlar inte om att begränsa vem som kan

bli jägarsoldat. Tvärtom. Den utökade mönstringen möjliggör en prövning på lika villkor, oavsett bakgrund, i en miljö som speglar uppgiften. Det bidrar till att rätt individ hamnar rätt, inom jägartjänsten eller i andra kvalificerade befattningar.

Den gemenskap som präglar vårt förband vilar på denna gemensamma grund. Att alla har prövats under likvärdiga förhållanden, i samma miljö, och därefter valt att kämpa tillsammans. Det skapar den tillit som krävs när vi verkar i små enheter under svåra förhållanden.

Vår samlade bild är att den utökade mönstringen bidrar till tydlighet, förutsägbarhet och kvalitet, för individen, för förbandet och för den operativa förmågan. I den subarktiska miljö där vi verkar är detta inte en fördel, utan en förutsättning.

Vi värnar om den kompetens som byggts upp och det som fungerar väl idag. För oss handlar detta om att skapa rätt förutsättningar, inte bara för oss som genomför utbildningen nu, utan för de jägarsoldater som ska lösa uppgiften imorgon.

MED RESPEKT,

**UNDERTECKNAT AV VÄRNPLIKTIGA VID 2:A NORRLANDS
JÄGARSKVADRON VID NORRLANDS DRAGONREGEMENTE, K 4 VIA
FÖRTROENDEORGANISATIONEN**

ALEXANDER MARTINEZ
HUVUDFÖRTROENDEVALD FÖR 2.JSKV &
FÖRTROENDEVALD FÖR 23 PLUTON

MARTIN FLOOD
HUVUDSKYDDSASSISTENT FÖR 2.JSKV &
SKYDDSASSISTENT FÖR 23 PLUTON

ISAC AHLGREN
VICE HUVUDFÖRTROENDEVALD FÖR 2.JSKV &
FÖRTROENDEVALD FÖR 20 PLUTON

LEON POHL
VICE HUVUDSKYDDSASSISTENT FÖR 2.JSKV &
SKYDDSASSISTENT FÖR 20 PLUTON

AXEL SÖDERKVIST
FÖRTROENDEVALD FÖR 21 PLUTON

VILLE ERIKSSON
SKYDDSASSISTENT FÖR 21 PLUTON

CALLE HOLM
FÖRTROENDEVALD FÖR 22 PLUTON

GABRIEL CASSERFELT
SKYDDSASSISTENT FÖR 22 PLUTON

JONNA KJELLGREN
NVK REPRESENTANT FÖR 2.JSKV

Avslutning

Plikträdet vill rikta ett tack till de värnpliktiga vid K 3 och K 4 som genom öppna brev, samtal och synpunkter har bidragit till rapportens underlag. Plikträdet vill även tacka berörda förband för den transparens och mottaglighet som visats i processen.

Plikträdet kommer fortsatt att följa frågan och verka för att värnpliktigas erfarenheter, hälsa och utbildningsförhållanden tas tillvara i den fortsatta hanteringen.